

Tieslietu ministrija

Projekts Nr.JUST/2010/KPEN/AG/1546 "Atjaunojošā taisnīguma aktuālas problēmas, risināšanas perspektīvas Eiropas Savienībā"

**Apmācību kurss "Cilvēktirdzniecības atpazīšana,
izmeklēšana, novēršana kā efektīvs ierocis noziedzīgā
fenomena izskaušanai"**

Rīga, 2013. gada 26.-27. septembris

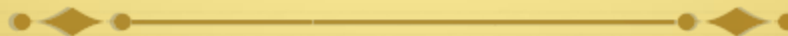

Lietuvas valsts tiesu prakse cilvēku tirdzniecības lietās

Prof. dr. Olegas Fedosiukas,
Mykolas Romeris universitāte,
Krimināllikuma un procesu institūts
E-pasta adrese: O.Fedosiukas@lat.lt

Cilvēku tirdzniecības statistika

- ✦ 2012. gadā tiesībsargājošās iestādes izmeklēja 44 cilvēku tirdzniecības gadījumus

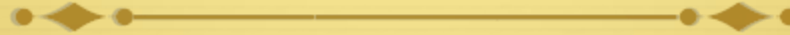
Uzsākto jauno izmeklēšanu skaits:	Cilvēku tirdzniecības lietās notiesāto personu skaits:
2009. gadā – 11	2009. gadā – 14
2010. gadā – 7	2010. gadā – 9
2011. gadā – 21	2011. gadā – 17
2012. gadā – 11	2012. gadā – 3

Iemesli un problēmas, kas traucē efektīvu un operatīvu cilvēku tirdzniecības lietu izmeklēšanu

- ✦ Neuzticami cietušie, pretrunīgas liecības.
- ✦ Daudzas būtiskas krimināli sodāmas darbības notiek ārvalstīs.
- ✦ Efektīva aizdomās turēto un apsūdzēto aizstāvība.
- ✦ Cilvēku tirgotāji parasti izmanto nevardarbīgas metodes meiteņu iesaistīšanai prostitūcijā ar mērķi nogādāt tās pie īpašnieka ārzemēs.
- ✦ Tiesas saskaras ar juridiskām problēmām, pamatojot pret cilvēku tirgotājiem izvirzītās apsūdzības, jo trūkst pierādītu faktu par upuru ieslodzīšanu un ļaunprātīgu ietekmi uz upuriem.

Galvenie cilvēku tirdzniecības elementi, kas jāpierāda Lietuvas tiesā:

- ✦ 1) Kādas darbības ir tikušas vērstas pret cietušo
  - ✦ Jāpierāda vismaz vienu nelegālu darījumu, kura priekšmets ir cilvēks: pārdošana, pirkšana, cita veida nodošana vai iegūšana, vervēšana, transportēšana, turēšana gūstā.
- ✦ 2) Kādēļ šāda darbība veikta
  - ✦ Jāpierāda personas ekspluatācijas iemeslu vismaz vienā no šīm jomām: verdzība vai stāvoklis, kas līdzinās verdzībai, prostitūcija, pornogrāfija vai citi seksuālas izmantošanas veidi, piespiedu darbs vai pakalpojumi, tajā skaitā ubagošana, kriminālo sodāmas darbības vai izmantošana, nelegāla adopcija un jebkura cita izmantošanas joma.
- ✦ 3) Kā tika veikta šī darbība (šī prasība neattiecas uz bērnu tirdzniecību)
  - ✦ Jāpierāda vismaz viena veida ļaunprātīga ietekme uz cietušo, kas ierobežo šīs personas personīgo brīvību: fiziska vardarbība, draudi, pretošanās spēju liegšana, cietušā atkarības vai bezpalīdzības izmantošana, krāpšana, maksāšana vai citu materiālu labumu piešķiršana cilvēkam, kas faktiski kontrolē cietušo.

Tradicionālā teorija par personīgās brīvības ierobežošanu

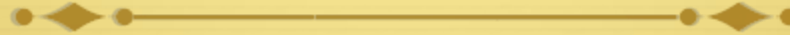
- ✦ Tradicionālā krimināltiesību teorija pievērš uzmanību personīgās brīvības ierobežošanai (fiziskai brīvībai un gribas brīvībai), izmantojot fizisku un psiholoģisku vardarbību
  - ✦ nolaupīšana,
  - ✦ sasiešana,
  - ✦ ieslēgšana telpā,
  - ✦ iebiedēšana utt.
- ✦ Šī teorija nepalīdz skaidrot cilvēku tirdzniecības noziegumu un inkriminēt šo noziegumu, jo upuri bieži vien paši piekrituši iesaistīties seksuālā izmantošanā.

Nepieciešama jauna teorētiska pieeja tam, kā cilvēku tirgotāji var izmantot upurus un ierobežot to brīvību

- ✦ Cilvēku tirdzniecības jēdziens izcēla nepieciešamību plašāk interpretēt personīgās brīvības ierobežošanu, jo labi zināms, ka cilvēku tirgotāji spēj paverdzināt cilvēkus, it īpaši jaunas sievietes, izsakot maldinošus solījumus, izdarot morālu spiedienu, ievēlot parādos un iespaidojot šīs personas ar citām nevardarbīgām metodēm.
- ✦ Lietuvas juridiskajā literatūrā tika radīts jauns tiesisks jēdziens - *personu ierobežojoša kontrole* -, kas skaidroja brīvības ierobežošanas mehānismu cilvēku tirdzniecībā.
- ✦ Personu ierobežojoša kontrole atbilst ļaunprātīgai ietekmei uz cietušo, kā vispārējā cilvēku tirdzniecības jēdziena elements.

Pilnīga un relatīva kontrole pār personu

- ✦ Svarīgi saprast, ka personu ierobežojoša kontrole var būt pilnīga un relatīva (apslēpta).
- ✦ Pilnīga kontrole pār cilvēku var tikt iegūta ar fizisku vardarbību, nolaupīšanu, draudiem vai maldiem.
- ✦ Relatīvu (apslēpta) kontroli pār cilvēku var iegūt, izmantojot cilvēka atkarību vai bezpalīdzības stāvokli.
- ✦ *Bezpalīdzības stāvoklis ir situācija, kurā konkrētajam cilvēkam nav reālu vai pieņemamu iespēju kā vien pakļauties ļaunprātīgajai izmantošanai (Direktīvas 2011/36/ES 2. panta 2. punkts).*
- ✦ Cilvēku ierobežojoša kontrole, kas panākta nevardarbīgā ceļā, parasti balstīta uz vienošanos ar atkarīgo vai bezpalīdzīgo upuri.

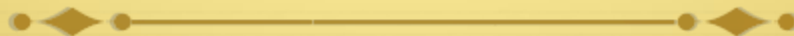

Ierobežojošas kontroles pierādījumi nevardarbīgos gadījumos

- ✦ Apsūdzībai nevardarbīgās lietās jāmeklē pierādījumi, kas liecinātu, ka:
  - ✦ upurim radīta situācija vai apstākļi, kas aizskar cilvēka cieņu;
  - ✦ upurim atņemti viņa personas dokumenti;
  - ✦ cilvēku tirgotāji kontrolējuši upura sociālos un privātos kontaktus un dzīvi;
  - ✦ upuris piekritis iesaistīties izmantošanā, jo maldināts vai atradies smagos sociālos apstākļos, piemēram, nabadzība, tuvinieku nāve, alkohola vai narkotiku atkarība utt.

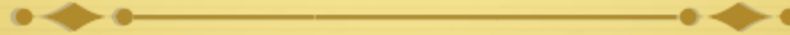
Pieņēmums nav pieļaujams veids, kā pierādīt brīvības ierobežošanas faktu

- ✦ Saskaņā ar Lietuvas Augstākās tiesas lēmumu (2006. gada 20. marts) rīcības ierobežojošo raksturu un personīgās brīvības ierobežošanu nevar konstatēt no pieņēmuma, ka upuris nenovēršami nākotnē tiks ierobežojoši kontrolēts.
- ✦ Tas tika atzīts par nepieņemamu argumentu krimināllietā.

Izraksts no Augstākās tiesas 2006. gada 20. marta kasācijas sprieduma Nr. 2K-332/2006.

(Lieta par sievietes, kas savervēta prostitūcijai ārzemēs, pārdošanu)

- ✦ Spriedums tika atcelts un lieta iztiesāta no jauna ar šādiem argumentiem:
- ✦ *“Cilvēku tirdzniecības konstatējama tikai gadījumos, kad tiek ierobežota cietušā brīvība... Apelācijas tiesa faktu, ka veiksmīga darījuma gadījumā upuris nonāktu klientu pilnīgā kontrolē, balstīja ar analogisku lietu praksi. Šāds arguments kriminālajā tiesvedībā nav pieņemams... Informācija par to, kas reizēm notiek ar sievietēm, kas ārzemēs iesaistās prostitūcijā, nav pietiekams pamatojums secinājumam, ka šajā gadījumā upura griba tika ierobežota.”*

Izraksts no Augstākās tiesas 2010. gada 5. oktobra
kasācijas sprieduma Nr. 2K-361/2010.

(Lieta par sievietes, kas savervēta prostitūcijai ārzemēs, pārdošanu)

Apsūdzība cilvēku tirdzniecībā tika apstiprināta ar šādiem argumentiem:

"Jāapzinās, ka personīgā brīvība ir ierobežota ne tikai gadījumos, kad cilvēkam pilnībā liegta iespēja izvēlēties dzīves vietu vai uzvedību, bet arī kad personas brīvība ir daļēji ierobežota."

"Protams, maldināti par darba būtību, upuri kļuva faktiski kontrolējami un zaudēja daļu savu iespēju izvēlēties atrašanās vietu un uzvedību, tādēļ tiesa pamatoti secināja, ka upuru brīvība tikusi ierobežota."

Upura atkarības un bezpalīdzības stāvokļa izmantošanas pamatojums (Kauņas Apgabaltiesas 2009. gada 15. jūnija spriedums)

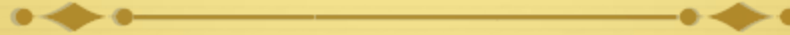
- ✦ Apsūdzība cilvēku tirdzniecībā tika apstiprināta, jo tika izmantota prostitūcijai ārzemēs savervētā upura atkarība un bezpalīdzības stāvoklis. Tiesa pamatoja šo stāvokli ar šādiem faktiem:
- ✦ *"Upura ģimenē ir divi brāļi un divas māsas. Ģimenes finansiālais stāvoklis ir ļoti slikts. Garīga rakstura problēmu dēļ šī persona mācījās Kauņas palīgskolā un nestrādāja. Šai sievietei piedzima bērns, kas nonāca bērnu namā, jo nebija apstākļu, kas ļautu bērnu audzināt mājās. Cietusī apgalvoja, ka izvēlējās doties uz Londonu strādāt, jo vēlējās palīdzēt mātei. Sieviete ārzemēs solīja normālu darbu. Līdz aizbraukšanai apsūdzētais izmitināja cietušo pie sevis mājās, kontrolējot viņas saziņu ar citu cietušo. Apsūdzētais liedza cietušajai doties mājās, kad viņa to lūdza. Lai noteiktu upura piemērotību prostitūcijai, apsūdzētais lika viņai stāties dzimumattiecībās ar diviem vīriešiem."*

Jaunība un naivums kā bezpalīdzības elementi

- ✦ Jaunākajos spriedumos Lietuvas tiesas, pamatojot bezpalīdzības izmantošanas faktus, atsaucās uz upuru vecumu (jaunību) un naivumu, kas noticējuši cilvēku tirgotāju nereālajiem solījumiem.
- ✦ Tas nozīmē, ka Lietuvas tiesu praksē jaunība un naivums tiek atzīti par iespējamajiem bezpalīdzības elementiem.

Lietas saturs (1)

- ✦ Modeļu aģentūra aicināja un organizēja meiteņu grupas doties uz Apvienotajiem Arābu Emirātiem, kur tās piedalītos ballītēs Šeiha pilī. Meitenēm bija jāpavada laiks pie baseina, jādzer kokteiļi, kamēr šeiham bija dzimumattiecības ar viņa izvēlētu meiteni. Organizators (aģentūras īpašnieks) par katru meiteni no šeiha saņēma 1000-1500 ASV dolārus. Pēc ballītēm, vairāku dienu garumā, meitenes aizveda mājās un viņām samaksāja 500 ASV dolārus par katru braucienu. Tika organizēti 15 braucieni, un šeiha pilī nonāca 55 meitenes. Tikai divas meitenes šajā lietā atzina sevi par cietušajām, pārējās deva liecības kā liecinieces.
- ✦ Apsūdzētie neatzina savu vainu, apgalvojot, ka visas meitenes brīvprātīgi devušās braucienos un neviens viņas nav ļaunprātīgi izmantojis. Turklāt lielākajai daļai meiteņu braucienu laikā nebija dzimumattiecību ar šeihu.
- ✦ Visi apsūdzētie tika notiesāti cilvēku tirdzniecībā (Viļņas Apgabaltiesa, 2008. gada 10. novembrī). Apsūdzēto apelācijas un kasācijas sūdzības ir noraidītas.

Izraksts no Augstākās tiesas 2010. gada 25. maija kasācijas sprieduma Nr. 2K-289/2010 (tiesas argumenti par braucienu uz AAE ļaunprātīgo būtību)

- ✦ *"...Meitenes tika vestas uz musulmaņu valsti, kur vietējie likumi un paražas strikti aizliedz un nosoda prostitūciju, tādēļ braucienu nevar uzskatīt par drošu. Konkrētās lietas apstākļos, atrodoties ārzemēs, meitenes tika kontrolētas, un viņām nebija citas izvēles kā pakļauties R.M. un viņas līdzdalībnieku gribai. Pirms došanās prom no AAE, meiteņu pasēs tika savāktas, un viņas bija spiestas piedalīties pazemojošu pārbaudē seksuāli transmisīvo slimību atrašanai - viņas izmeklēja ārsts, meitenēm bija jānodod asinis un jālieto kontracepcijas līdzekļi. Meitenes tika nogādātas nožogotā mājā, vārti bija slēgti, tātad viņu pārvietošanās brīvība bija ierobežota. Visas meitenes bija ļoti jaunas, lielākā daļa bija nepilngadīgas meitenes, kas no vecākiem slēpa patieso brauciena mērķi, tādēļ bija bezpalīdzīgas."*

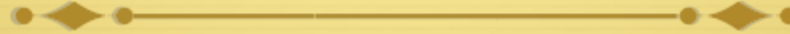

Turpinājums

- ✦ *"Dažas meitenes nebija informētas, ka viņām varētu būt jāstājas dzimumattiecībās ar šeihu, tātad viņas tika maldinātas par brauciena iemeslu. Dažas piekrita doties, jo cerēja, ka šeihs viņas neizvēlēsies. Dažām meitenēm piedraudēja, ka gadījumā, ja viņas atteiktos doties uz AAE, viņām būtu jāmaksā 10 000 liti par biļetēm. Lai gan braucieni nebija ilgi un šeihs neizvēlējās visas meitenes, tas nemaina faktu, ka visas meitenes transportēja un nosūtīja seksuālas izmantošanas nolūkos. Ja šeihs izvēlējās meiteni, viņai bija jāstājas dzimumattiecībās ar šeihu. Visi šie fakti lika secināt, ka ar mērķi iegūt peļņu no meiteņu prostitūcijas tika izmantotas metodes viņu brīvības un gribas ierobežošanai: draudi, krāpšana, bezpalīdzības stāvokļa izmantošana."*

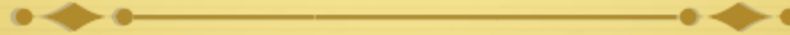
Lietas saturs (2)

- ✦ Šauļu Apgabaltiesa (2011. gada 8. februārī) atzinusi M.L., L.D., R.D. un A.P. par vainīgiem cilvēku tirdzniecībā - viņi bija nopirkuši J.D. (jauna sieviete no laukiem) no cilvēka, kas bija savervējis sievieti legālam darbam ārzemēs, paziņoja sievietei, ka viņa būs prostitūta, aizveda viņu uz viesnīcu, kur turēja viņu nebrīvē, lai pēc tam aizvestu uz Grieķiju. Taču cietusī bija aizbēgusi no viesnīcas un informēja policiju par notikušo.
- ✦ Notiesātie iesniedza apelācijas prasību Apelācijas tiesā, norādot, ka rīkojušies ar upura piekrišanu, neierobežojot personas brīvību. Apelācijas prasība tika noraidīta.
- ✦ Taču kasācijas prasība tika daļēji apmierināta, tiesas spriedums tika atcelts, un lieta tika nodota iztiesāšanai Apelācijas tiesā.
- ✦ Kasācijas tiesa noskaidroja, ka aizstāvības argumenti, kas apšaubīja faktu, ka upuris turēts nebrīvē, netika pareizi analizēti un noraidīti.

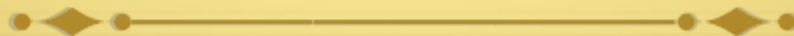
Izraksts no Augstākās tiesas 2012. gada 6. februāra kasācijas sprieduma
Nr. 2K-17/2012.

(tiesas argumenti, kas apšaubīja faktu, ka upuris turēts nebrīvē)

- ✦ *"... Upurim nepārtraukti, atrodoties mašīnā ar puīšiem un vienatnē, kā arī viesnīcā bija pieejams mobilais tālrunis darba kārtībā un viņa varēja veikt zvanus, tātad apsūdzēto mērķis nebija ierobežot sievietes saziņas iespējas. Kā var saprast no upura liecības, pat pēc brīdinājuma par mobilā tālruņa lietošanu, tālrunis viņai netika atņemts. Arī turpmākā notikumu gaita liek pamatoti apšaubīt faktu par upura ieslodzījumu. J.D. atkārtoti atstāja vienatnē un tādu cilvēku sabiedrībā, kas varētu sniegt viņai palīdzību, taču viņa tieši nevērsās pie šiem cilvēkiem un neizrādīja, ka viņai nepieciešama palīdzība. ... Lieciniece I.M., kas tobrīd strādāja par viesnīcas administratori, norādīja, ka vairākas reizes kontaktējās ar cietušo, bet sieviete neko neteica un nelūdza palīdzību. Tiek vērsta uzmanība uz faktu, ka cietusī notikušā laikā bija dzērusi (konstatēts 1,55 promiļu reibums). Tas nozīmē, ka cietusī lietojusi alkoholu ar A.P., nevis uzreiz centusies bēgt vai meklēt palīdzību. Tāpat jāatzīmē, ka cietusī varēja brīvi doties uz tualeti, kamēr viesnīcas koridora durvis nebija slēgtas."*

Pēc jaunās tiesas sēdes Apelācijas tiesa vēlreiz apstiprināja,
ka apsūdzētie likumīgi notiesāti par cilvēku tirdzniecību.
Apelācijas prasība tika atkārtoti noraidīta.

- ✦ Jauno lēmumu Apelācijas tiesa balstīja uz faktiem par upura turēšanu ierobežojošā kontrolē un viņas bezpalīdzības izmantošanu.
- ✦ Izraksts no Lietuvas Apelācijas tiesas sprieduma (2012. gada 27. jūnijs, Nr. 1A-309/2012):
- ✦ *"Nav pierādījumu, ka J.D., uzzinājusi par gaidāmo darbu Grieķijā, būtu piekritusi šim priekšlikumam. Fakts, ka šī ziņa bijusi negaidīta upurim, izriet no upura uzvedības: viņa sāka raudāt un skaidroja, ka viņai ir mazs bērns. ... Tiesa iztaujāšanas laikā noskaidroja, ka cietusī ir naiva un paļāvīga. ... Notikuma laikā cietusī bija bezpalīdzīga - viņa nepārtraukti raudāja, ... viņa bija uzbudināta un satraukta. Upuri faktiski kontrolēja apsūdzētie gan ceļā uz Šauļiem, gan viesnīcā, kur viņu uzraudzīja A.P. Lai nodrošinātu darījuma veikšanu, viņš pārbaudīja, vai cietušajai ir pase, un centās to izraut no viņas rokām... Noteikti jāņem vērā, ka J.D. pret viņas gribu tika turēta viesnīcas istabā. Pat kad sieviete devās uz tualeti, A.P. atvēra durvis uz koridoru, lai redzētu, kad viņa atgriezīsies istabā. Tikai pateicoties nejaušībai, viņai izdevās aizbēgt no viesnīcas."*

Secinājumi

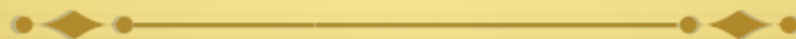

- ✦ Veiksmīga cilvēku tirdzniecības nozieguma inkriminēšana ir iespējama, kad apsūdzība balstīta uz faktiem, kas saistīti ar vardarbīgu un nevardarbīgu ļaunprātīgu ietekmi uz upuriem.
- ✦ Prokuroriem un izmeklētājiem jāpievērš pienācīga uzmanība pierādījumiem par upura bezpalīdzību. Tas ir pēdējais arguments par ļaunprātīgu rīcību pret cietušo.

Pašlaik vēl nav pabeigtu lietu

- ✦ Par nelikumīgiem darījumiem vietējā cilvēku tirgū. Šādi noziegumi parasti saistīti ar peļņas gūšanu no citas personas prostitūcijas vai iesaistīšanās prostitūcijā.
- ✦ Par citām cilvēku tirdzniecības izmantošanas formām, izņemot prostitūciju (piespiedu darbam, krimināli sodāmām darbībām, pornogrāfijai utt.)

✦ Paldies par uzmanību!